

ŚWIAT STAROŻYTNY,
JEGO POLSCY BADACZE
I KULT PANUJĄCEGO

THE POZNAŃ SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES
INSTITUTE OF EUROPEAN CULTURE
ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ

GNIEZNO EUROPEAN STUDIES MONOGRAPH SERIES
VOL. 4

THE WORLD OF ANTIQUITY, ITS POLISH RESEARCHERS AND THE CULT OF THE RULER

The studies collected in this volume commemorate the 90th anniversary of the establishment of the University of Poznań and, at the same time, the 1919 foundation of the Department of Ancient History within its walls, the first such department to appear in Reborn Poland. The studies present the figures of outstanding Polish scientists of the interwar period. The second part is devoted to the cult of the ruler in antiquity, as explored by the Polish scholars. These studies were begun by Ludwik Piotrowicz, the first head of the Department, with a book on the ruler cult in antiquity. Thus he initiated an original direction of research in Polish historiography, a direction which enjoys both constant and immense interest in international science. In the last decades of the past century, its prominent representative was Lesław Morawiecki, a scholar associated with the University of Rzeszów. With his treatise on charismatic power during the late Roman Republic, he substantially expanded the notion of the “ruler cult”, thus becoming an established name in historiography devoted to the subject. It is to them that we dedicate this volume.

PUBLISHING HOUSE OF THE POZNAŃ SOCIETY
FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
INSTYTUT KULTURY EUROPEJSKIEJ
UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
GNIEŹNIEŃSKIE STUDIA EUROPEJSKIE — SERIA MONOGRAFIE
T. 4

ŚWIAT STAROŻYTNY, JEGO POLSCY BADACZE I KULT PANUJĄCEGO

Pod redakcją
Leszka Mrozewicza i Katarzyny Balbuzy

Redaktor serii
Leszek Mrozewicz

Poznań 2011
WYDAWNICTWO POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
POZNAŃ SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES
www.ptpn.poznan.pl dystrybucja@ptpn.poznan.pl

Główny Redaktor Wydawnictw PTPN

Barbara Judkowiak

Studia Europaea Gnesnensia — seria monografie, t. 4

Redaktor serii

Leszek Mrozewicz

Recenzenci

Jerzy Kolendo, Jan Iluk

Redakcja językowa i korekta

Hanna Kossak-Nowocień, Paulina Jeske-Choińska

Układ stron i redakcja techniczna

Teodor Jeske-Choiński

Projekt okładki

Dariusz Jabłoński

Copyright © by Authors & IKE & PTPN

ISBN 978-83-7654-114-3

ISSN 2082-596X

Adres redakcji

ul. Kostrzewskiego 5–7, 62–200 Gniezno
tel. 61 4237000, 61 4237019, faks 61 4237002
e-mail: seg@amu.edu.pl

Publikacja sfinansowana ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
oraz Starostwa Powiatowego w Gnieźnie

Powiat Gniezno
Królewska Tradycja

Uniwersytetowi im. Adama Mickiewicza
w Jubileusz 90. Rocznicy Powstania
oraz pamięci Profesorów

Ludwika Piotrowicza
(1886–1957)

Lesława Morawieckiego
(1949–2004)

SPIS TREŚCI

Wstęp (Leszek Mrozewicz)	9
Foreword (Leszek Mrozewicz).....	11
I. Historiografia	
Leszek Mrozewicz, Badania nad dziejami Grecji i Rzymu w Poznaniu (1919–2008).....	15
Katarzyna Balbuza, Wspomnienie o Profesorze Lesławie Morawieckim — polskim badaczu władzy charyzmatycznej	33
Henryk Kowalski, Lublin ośrodkiem badań nad historią starożytną (1918–2010).....	47
Kazimierz Ilski, Anna Kotłowska, Bizantynologia w Poznaniu: przeszłość i terażniejszość	67
Joachim Śliwa, Dzieje starożytne w problematyce badawczej krakowskich archeologów śródziemnomorskich	87
Janusz Sondel, Kierunki badań naukowych w Katedrze Prawa Rzymskiego UJ po 1945 roku na tle jej historycznego rozwoju	97
Wojciech Dajczak, Andrzej Gulczyński, Jacek Wiewiorowski, Sylwetki zmarłych poznańskich profesorów prawa rzymskiego.....	117
Krzysztof Królczyk, Pomędzy Lwowem, Wiedniem i Poznaniem — Ludwik Ćwikliński (1853–1942) i jego badania nad światem starożytnym	141
Mariusz Ciesielski, Naukowo-polityczny spór polsko-niemiecki na tle pradziejów i dziejów ziem polskich na Uniwersytecie Poznańskim w okresie międzywojennym.....	173
II. Kult panującego	
Andrzej Gillmeister, Kult cesarski w polskich badaniach historycznych.....	193
Tomasz Polański, Górskie sanktuaria królów Kommagene: Kara Kuş, Arsameja, Nemrud Dagħ.....	205
Marek Olbrycht, Tytułatura pierwszych Arsakidów i jej polityczno-religijne konotacje.....	229
Piotr Jagła, Boskie atrybuty Filipa II Macedońskiego i Olimpias	243

Andrzej Wypustek, Apoteoza władców a grecka poezja nagrobna epoki hellenistycznej i grecko-rzymskiej	271
Lucyna Kostuch, Walcząca królowa. Kult hellenistycznych władczyń podstawą ich symbolicznego udziału w czynie zbrojnym	287
Katarzyna Balbuza, „Aeternitas” cesarzy w mennictwie konsekracyjnym Imperium Romanum w okresie od Augusta do Antoninów	297
Paweł Madejski, Świadcstwa numizmatyczne w badaniach nad charyzmatycznym aspektem władzy cesarzy rzymskich	313
Magdalena Idziak, Symbolika orła w antycznym Rzymie.....	325
Lechosław Olszewski, „Haec mihi in animis vestris templa” (Tac. ann. 4, 38, 2), czyli o naśladowaniu Oktawiana Augusta przez Tyberiusza.....	335
Zsolt Kiss, „Dobry cesarz” Neron — ikona ostatnich pogan.....	353
Sebastian Ruciński, <i>Gens Ostoria</i> z przydomkiem <i>Scapula</i> w I wieku po Chr.	359
Maria Musielak, Kult cesarski w prowincji Achai za panowania dynastii flawijskiej	369
Stanisław Śnieżewski, Ekfrazja, hiperbola, metafora: literacki portret Domicjana w „Sylwach” Stacjusza.....	385
Jakub Kozłowski, Kult panującego w Efezie: Domicjan a świątynia Sebastoi	411
Przemysław Wojciechowski, Epigraficzne ślady kultu Herkulesa jako patrona cesarzy z dynastii Antoninów	419
Adam Pałuchowski, Kult panującego na Krecie we wczesnej epoce Cesarstwa	425
Danuta Okoń, Cesarzowe z Emezy. Od Iulii Domny do Iulii Mamaei — kult kobiet z dynastii Sewerów w świetle źródeł epigraficznych	445
Agata A. Kluczek, Kult cesarski w III wieku — w poszukiwaniu religijnych podstaw wzmocnienia prestiżu władzy cesarskiej	453
Dariusz Spychała, Chrześcijanie a „kult cesarza” za panowania Konstantyna Wielkiego i jego synów w latach 306–361	469
Monika Szczot, O wielkości satyrycznie. W kręgu dialogów Lukiana z Samosat	489

WSTĘP

Zebrane w niniejszym tomie studia powstały z dwóch przyczyn. Pierwsza to chęć upamiętnienia dziewięćdziesiątej rocznicy powstania Uniwersytetu Poznańskiego, zwanego wówczas Wszechnicą Piastowską, i zarazem powołania do życia w jego murach pierwszej w Odrodzonej Polsce Katedry Historii Starożytnej: miało to miejsce w roku 1919. Ze zrozumiałych przyczyn badania nad dziejami świata starożytnego znajdowały się wówczas w naszym kraju w powijakach. A ponieważ niezbyt łaskawy dla losów Polski burzliwy wiek XX nie zawsze sprzyjał nauce, więc poznański jubileusz wywołał refleksję nad początkami, obecnym stanem i perspektywami badań starożytniczych. Tej refleksji poświęcona jest pierwsza część przedłożonych Czytelnikowi studiów.

Historiografię świata antycznego w Odrodzonej Polsce otwiera książka profesora Ludwika Piotrowicza, pierwszego kierownika Katedry Historii Starożytnej w Poznaniu, o kulcie panującego w starożytności. Pracą tą, ciągle w znacznej mierze aktualną, poznański naówczas profesor zainicjował w nauce polskiej oryginalny kierunek badań, który w nauce światowej bezustannie cieszy się wielkim zainteresowaniem. W ostatnich dekadach minionego wieku jego wybitnym przedstawicielem był profesor Lesław Morawiecki, związany z Uniwersytetem Rzeszowskim. Rozprawą o władzy charyzmatycznej u schyłku Republiki Rzymskiej znacząco poszerzył zakres pojęcia „kult panującego”, wpisując się trwale w historiografię jemu poświęconą. Ci dwaj wielcy Uczni związani byli z Poznaniem: Ludwik Piotrowicz bezpośrednio jako kierownik Katedry Historii Starożytnej w latach 1919–1922, Lesław Morawiecki natomiast przez ścisłą współpracę ze środowiskiem poznańskich starożytników. Im dedykując ten tom, którego druga część dotyczy kultu panującego, pragniemy przypomnieć Ich wkład w polskie badania nad starożytnością antyczną, a w szczególności nad fenomenem religijnego wyniesienia władcy. I jest to druga przyczyna, która doprowadziła do powstania zbioru prezentowanych studiów.

Poznań, grudzień 2009

Leszek Mrozewicz

FOREWORD

Two reasons brought forth the papers collected in this volume. The first one was the desire to commemorate the 90th anniversary of the University of Poznań, known at the time of its creation as *Wszechnica Piastowska* [The Piast Universal School], and the simultaneous establishment within its walls of the first Department of Ancient History to appear in Poland Reborn; this took place in 1919. For obvious reasons, the studies in history of the ancient world were then at its inception in our country. And since the turbulent 20th century, a time hardly benevolent for the fates of Poland, did not always favour science, the Poznań anniversary engendered a reflection on the beginnings, the current state and the perspectives of studies of antiquity. The first part of the papers presented to the Reader is dedicated to that very reflection.

The historiography of the ancient world in Poland Reborn commences with a book by Ludwik Piotrowicz, the first head of the Department of Ancient History in Poznań, which concerned the cult of the ruler in antiquity. With the still valid work, the Professor, who was associated with Poznań at the time, initiated an innovative direction in Polish science which enjoys an undying and great interest internationally. During the last decades of the last century, Professor Lesław Morawiecki, associated with the University of Rzeszów, was an eminent representative of this trend. His dissertation about charismatic power in the declining years of the Roman Republic substantially extended the notion of the “cult of the ruler”, becoming a standard work in historiography devoted to the issue. Both of the great Scholars were associated with Poznań: Ludwik Piotrowicz directly, as the head of the Department of Ancient History in 1919–1922, while Lesław Morawiecki through a close collaboration with the milieu of Poznań historians specializing in antiquity. In dedicating this volume, whose second part concerns the cult of the ruler, to them, we wish to commemorate Their contribution to Polish studies of antiquity, and in particular of the phenomenon of sovereign’s religious elevation. This is the second reason which produced the collection of presented papers.

Poznań, December 2009

Leszek Mrozewicz